

## Absztrakt

### A magyar magánjog fejlődése a 19. században

Homoki-Nagy Mária

Az európai magánjog fejlődését elemezve a 19. századot a nagy magánjogi kodifikációk századának is nevezhetjük. Nem kell másra csak a francia Code civilre, az osztrák (ABGB) vagy a német (BGB) polgári törvénykönyvekre gondolnunk. Ennek ismeretében tehetjük fel a kérdést, hogy a magyar magánjog rendszere, fejlődése hol helyezkedik el a kontinentális magánjogi rendszerben. A felületes szemlélő azonnal észreveszi, hogy magyar magánjogi törvénykönyv nem készült ebben a században. Mondhatjuk-e ennek a ténynek az ismeretében, hogy magánjogi jogviszonyaink fejletlenebbek voltak más európai államokhoz képest? Vagy éppen a szokásjog által meghatározott jogintézményeink olyan belső fejlődést tettek lehetővé, amely egy egységes törvénykönyv megléte nélkül is biztosította azt a jogbiztonságot, ami a mindennapok gyakorlata számára szükséges volt?

A feltett kérdésekre csak akkor tudunk választ adni, ha egyrészt a mindennapok magánjogi életét, joggyakorlatát, másrészt a 18. század végén elkezdődött, de be nem fejezett kodifikációs munkálatokat is vizsgálat tárgyává tesszük. Ehhez a Magyarország alkotmányos történetében oly fontos 1848. évi áprilisi törvények adnak jó kiindulópontot. Az áprilisi törvények között kettő, az 1848:IX. és az 1848:XV. törvénycikkek érintették a fennálló magánjogi rendszerünket. A IX. tc. az úrbéri szolgáltatásokat törölte el és ezzel valósult meg a kötelező jobbágyszabadítás Magyarországon. Magánjogi viszonyok között a tulajdonjog egyik kötöttségét, az úrbéri kötöttséget számolta fel megadva a parasztságnak azt, hogy az addig birtokukban és használatukban lévő, de a földesúr tulajdonát képező úrbéri telek szabad tulajdonosaivá váljanak. A XV. törvénycikk az ősiség több évszázada fennálló rendszerét szüntette meg, megteremtve a lehetőségét annak, hogy a nemesi tulajdonjogot korlátozó, a nemzeti viszonyokból származó kötöttség megszüntetésével szabad, forgalomképes polgári tulajdon jöjjön létre.

A két törvény rendelkezéseinek gyakorlatban való megvalósítása biztosíthatta volna a polgári alkotmányos államokban érvényesülő alapelvet: a szent és sérthetetlen tulajdon elvét.

Ahhoz, hogy ez a mindennapok joggyakorlatában érvényesüljön nem volt elegendő ez a két törvényi rendelkezés. A rendi kor nemesi tulajdonjogát a király főtulajdonjogából levezetett adományrendszer is befolyásolta. Másrészt önmagában a tulajdon korlátainak elvi szintű megszüntetése sok más magánjogi norma megváltozását is maga után vonta. Csak példaként említek néhány kérdést? Ha megszűnik a nemzeti viszonyokból származó kötöttség, akkor ez azt jelenti, hogy az az osztályos, aki éppen birtokolta a nemesi birtokot, szabadon elidegeníthette az addig a nemzeti viszonyok tulajdonát képező ingatlant? Vagy szabadon rendelkezhetett halála esetére az öröklésről, azaz a törvényes örököseket figyelmen kívül hagyva akár idegennek is rendelkezhet a hagyatékot?

Amennyiben az úrbéri szolgáltatásokat megszüntették, akkor a haszonbérlő, aki az addigi jobbágyság által teljesített szolgáltatásokból szerezte bevételeit és teljesítette a haszonbéri szerződésben meghatározott haszonbért, a törvényi rendelkezésre hivatkozva felmondhatta-e a szerződést? Vagy a birtokzálogszerződések alapján a záloghitelező, akit a zálogbirtok

jövedelme, a jobbágyok szolgáltatásai illettek meg, kérhetett-e a szerződés módosításával kamatot vagy más jogi megoldást kellett keresni?

A megoldást közvetlenül – a szabadságharc bukása miatt bevezetett abszolút kormányzás miatt – nem a magyar bírói gyakorlat oldotta meg, hanem részben a hatályba léptetett Osztrák Polgári Törvénykönyv, valamint az ősiségi és az úrbéri pátenst, valamint a telekkönyvi rendtartás. Bár az osztrák jogszabályokat az 1861-ben összehívott Országbírói Értekezlet hatályonkívül helyezte, a magyar magánjog fejlődése a 19. század második felében továbbra is egységes törvénykönyv hiányában a magyar és részben osztrák szabályokra támaszkodva a magyar bírói gyakorlat alakította, megalapozva azt a jogbiztonságot, ami szükséges volt a polgári alkotmányos államban.